

Det samiska rummet

Utsikt från Lillfjället mot den mäktiga Borgahällan. (Bild 2)

Under ett drygt kvarts århundrade har arkeologiska inventeringar efter härdar av samisk typ genomförts i Ångermanland, men även i andra landskap. För en översikt över härdarna, på sydsamiska aernie, vilka skvallrar om samiska visten föreslår jag boken *Sydsamer från Bottenhavet till Atlanten* (se Boktips i slutet av artikeln). Rapportarbetet över resultatet 2011 är klart, här kommer det endast en mycket kort översikt.

Arbetet under 2011 inom socknarna Ådals-Liden, Anundsjö-, Junsele- och Resele pågick genom Gaaltije sydsamiskt kulturcentrum och i samarbete med samebyarna. Är ni i Östersund där centret är beläget passa då gärna på och gör ett besök.

De härdar som upptäckts i skogs-

landet inom de nämnda socknarna ligger inom Vuornese (Frostviken norra sameby) och Vilhelmina södra samebys vinterland. På bild 1 ser ni en av alla de härdar som upptäckts. Lägga märke till den tydliga ytterkanten av den välbyggda härden. Den största ste-

Boplatsen upptäcktes av Lasse Englund för omkring 20 år sedan. Det är den hittills äldsta kända i Väster-norrlands län. Dateringen är som äldst omkring 8 440 år!

nen vilken syns närmast i bild är placerad i den bakre änden av kulturminnet, stenen utmärker även riktningen mot kätans bakre del, köksutrymmet, men även ytan där den samiska trumman förvarades. Genom en jordsond kunde kon-

stateras att härden som så många av de andra är fylld med sten. De är byggda med stor omsorg. Ibland ligger de ensamma, ibland i grupper och det har även hänt att områden med ett större antal har upptäckts.

Genom arkeologiska utgrävningar längre norrut i landet har det visat sig att härdarna kan vara så gamla som drygt 1 000 år. Dateringar finns från den tiden och in i medeltid och hela vägen genom den historiska tiden och ända in i 1900-talet. Det talar verkligen för en mycket lång kontinuitet i de renbetesområden där härdar upptäckts. De lägen där de upptäckts ligger mer eller mindre nära flyttlederna. Vanligtvis finner vi dem på torra backar intill myrar, tjärnar, bäckar, åar eller kalkkällor. Åtskilliga har upptäckts på myrholmar. Men de har även upptäckts nära sjöar och större

vattendrag. Det är inte speciellt ovanligt att vi även gör upptäckter på hällmark. Vid arbeten inför Botniabanan undersökte vi härdar av samisk typ både vid Lill-Mosjön och på Bjästamon, norr respektive söder om Örnsköldsvik.

Den första härden av samisk typ vilken upptäcktes i Ådals-Liden visades för mig för drygt 10 år sedan av upptäckaren, Lasse Englund från Näsåker. Denna härd kan mest sannolikt kopplas till en uppgift av Paul Lundin. Lundin nämner där med hänvisning till Pelle Molin att: "...en lappkoloni funnits i gamla tider vid Skällån (se nedan), Skällåberget och Lapphällorna". Härden som Lasse visade finns på Lapphällorna.

Pelle Molin har i en bok uppgifter om gamla samiska visteplatser i Ådals-Liden, det är intill Skällån (idag Skäljån) där vi bland annat har Snickerstensmon som är bekant inte minst för de skolbarn vid skolan i Näsåker som var med vid en liten undersökning av stenåldersboplatsen på den aktuella mon. Därefter har barn från skolan även varit med vid provtagningar på platsen. Boplatsen upptäcktes av Lasse Englund för omkring 20 år sedan. Det är den hittills äldsta kända i Väster-norrlands län. Dateringen är som äldst omkring 8 440 år! I rapporten från läns museet står inget om den uppgift som Pelle Molin nedtecknat under 1890-talets början. Molin skriver: "Lappkojor hafva förr varit vid Skällån; Tomter efter 5 á 6 sådana ha nyligen upptäckts. 7 stenar i eldstaden, så att här ha lappar varit mera bofasta än nu. Ännu öfvervintra lappar här, som allm. känt är." Vid mitt besök på platsen senhösten förra året kunde jag konstatera stora stenar vilka är påverkade av eld. Jag är övertygad om att de kommer från härd eller härdar från historisk

Härd av samisk typ. (Bild 1)

tid vilka styrts åt sidan vid anläggande av vändplanen på platsen. För min del skvallrar stenarna om att uppgifterna från Pelle Molin stämmer.

Efter det att Lasse visade mig den första kända härden har jag upptäckt en grupp nära Lappmyran där det för första gången i landskapet Ångermanland även upptäckts en förvaringsanläggning som på sydsamiska kallas för burnie. Vi kan vara helt övertygade om att det finns ännu flera gamla samiska visten att upptäcka inom Ådals-Liden och de angränsande socknarna.

Arbetet med att dokumentera det Samiska rummet har även genomförts från en bit in på den norska sidan av Sapmi, inom bland annat Borgefjälls Nationalpark och vidare genom området Stekenjokk och Borgafjäll (bild 2). Därefter fortsätta det ned i lågfjällsområdet och vidare till skogslandet genom bland annat Ådals-Liden och ned mot mera kustnära lägen. Ett av uppdragen skedde inför planerna på vindsnurror i ett bergsområde nära Bjärträ i Kramfors kommun. En av upptäckterna där är en härd av samisk typ. Renskötarkultu-

rens flyttleder sedan urminnes tid är verkligen långa!

Sökandet efter gamla samiska visten, fångstgropar, hällmålningar, stenåldersboplatser mm kommer att fortsätta till våren. Just nu pågår planering för säsongen 2012 där det även blir att inventera inom Ådals-Liden. Arbetet är utan ände, landskapet döljer mängder med kulturminnen...

Text och foto: Bernt Ove Viklund

Boktips

Paul Lundin. 1970. Lapparnas roll i bygdens liv, i; Ådals-Lidens Hembygdsbok. Sollefteå.

Pelle Molin. 1964. Samlade skrifter. Bokgillet i Uppsala. Uppsala.

Bernt Ove Viklund. 2008. Sökandet efter samiska härdar i skogsland och kustmiljö. Råd och dåd, i, Christer Westerdahl; Sydsamer från Bottenhavet till Atlanten. Båtdokgruppen.

Bernt Ove Viklund. 2011: 3. Inventering efter härdar av samisk typ i Ångermanlands skogsland. På uppdrag av Gaaltije- sydsamiskt kulturcentrum.